https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.3(315).05
CZU:811.135.1'373

SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA DIRECȚIILOR DE CERCETARE ALE MOTIVOLOGIEI, O NOUĂ DISCIPLINĂ LINGVISTICĂ

Angela SAVIN-ZGARDAN

Doctor habilitat în filologie, conferențiar universitar
E-mail: savin_angela@mail.ru
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6060-6977
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" (Chișinău)

A Brief Outlook at the Research Directions of Motivology, a New Linguistic Discipline

Abstract

In this article the author, for the first time in Romanian linguistics, attempts to explain the basic directions in studying a new linguistic discipline, Motivology, and the use of terms characteristic of this new discipline, some of which are translated or updated by the author in order that the former cold be introduced into the Romanian linguistic circulation. The motivational relationships of words and stable polylexical units make up linguistic universality; they cover almost all lexical and polylexical units in language, leaving out of their "influence" an insignificant percentage of "singular" language units. Motivology as a science dates back to the 1970s. This study outlines the research areas on lexical and structural motivation, the internal form of the glottic unit, the types of motivation of lexical and polylexical units, motivational relationships as a type of systemic relationships in lexis, motivation in a text and metatext, motivational paradigm, motivation of words and stable polylexical units as a lexical phenomenon, etc.

Keywords: Motivology, lexical and structural motivation, internal word form, motivational relationship, motivational paradigm, motivational form, motivational meaning.

Rezumat

În articolul de față ne propunem, pentru prima dată în lingvistica românească, să explicăm direcțiile de bază în studierea unei noi discipline lingvistice, motivologia și utilizarea unor termeni proprii motivologiei, unii din ei fiind traduși sau actualizați de autoare, pentru a fi puși în circuitul lingvistic românesc. Relațiile motivaționale ale cuvintelor și ale unităților polilexicale stabile alcătuiesc o universalie lingvistică,

BDD-A33101 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:10 UTC)

ele acoperă aproape toate unitățile lexicale și polilexicale din limbă, lăsând în afara „influenței" lor un procent neînsemnat al unităților de limbă „singulare". Începutul formării motivologiei ca știință se referă la anii '70 ai secolului al XX-lea. În studiul de față se trasează domeniile de cercetare cu privire la motivația lexicală și cea structurală, forma internă a unității glotice, tipurile de motivație a unităților lexicale și polilexicale, relațiile motivaționale ca tip de relații sistemice în lexic, motivația în text și metatext, paradigma motivațională, motivația cuvintelor și a unităților polilexicale stabile ca fenomen lexical etc.

Cuvinte-cheie: motivologie, motivație lexicală și structurală, formă internă a cuvântului, relație motivațională, paradigmă motivațională, formă motivațională, sens motivațional.

În articolul de față ne propunem, pentru prima dată în lingvistica românească, să explicăm direcțiile de bază în studierea unei noi discipline lingvistice, motivologia, și utilizarea unor termeni proprii motivologiei, unii din ei fiind traduși, alții fiind actualizați, pentru a fi puși în circuitul lingvistic românesc.

Motivația cuvintelor și a îmbinărilor de cuvinte este un fenomen de natură lexicală și frazeologică, a cărui esență sunt relațiile motivaționale ale unităților lexicale și frazeologice, la a căror actualizare se conștientizează motivația cuvintelor și a unităților polilexicale stabile (UPS), adică intercondiționalitatea formei externe și a sensului lor.

Relațiile motivaționale ale cuvintelor și ale UPS alcătuiesc o universalie lingvistică, ele acoperă aproape toate unitățile lexicale și polilexicale din limbă, lăsând în afara „influenței" lor un procent neînsemnat al unităților de limbă „singulare".

Unitățile lexicale și frazeologice corelate motivațional (perechi, lanțuri, blocuri) se caracterizează printr-un spectru larg funcțional la toate nivelurile limbii – comunicativ, emoțional-expresiv, estetic. De motivație, ca fiind o caracteristică a unității glotice, sunt legate astfel de caracteristici ale limbii ca tendința către motivația unității limbii și tendința către caracterul său abstract, care se realizează grație unui șir de procese lexicale – nominarea, remotivația, neomotivația, demotivația, lexicalizarea formei interne a cuvântului sau a frazeologismului etc. Forma internă a cuvântului sau a frazeologismului, fiind modalitatea de exprimare a motivației sale, de asemenea, posedă un șir de funcții importante.

Începutul formării motivologiei ca știință se referă la anii '70 ai secolului al XX-lea. Într-o formă sistematizată a ei – obiectul de cercetare, noțiunile de bază, aspectele cele mai importante ale cercetării: ontologic, metodologic, funcțional, dinamic, lexicografic, comparat, etimologic și-au găsit oglindirea în lucrarea „Fenomenul motivației cuvintelor: aspectul lexicografic" de O. Blinova (1984) și au căpătat dezvoltare ulterioară în publicațiile reprezentanților Școlii lingvistice de la Tomsk. Conform mențiunii lui Iu. Karaulov, „școala științifică de motivologie

BDD-A33101 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:10 UTC)

(…) ocupă un loc important în rândul școlilor și programelor metodologice, care determină evoluția lingvisticii ruse contemporane" (Blinova, 2010, p. 31).

Motivologia îmbină cu succes principiile de bază ale paradigmei lingvistice contemporane – antropocentrismul, funcționalismul, textocentrismul.

Mai jos ne propunem, în scopul familiarizării mediului lingvistic românesc cu terminologia și obiectul de studiu al motivologiei, să prezentăm noțiunile de bază din motivologie, ramură nouă a lingvisticii contemporane, care nu și-a găsit încă actualizarea între disciplinele lingvisticii europene, în scopul introducerii în circuitul științific al noilor termeni. În continuare vom face o trecere în revistă a direcțiilor de cercetare contemporană, unele din ele urmând încă a fi elucidate.

I. Motivologia și aspectele ei Noțiunile de bază ale motivologiei (aspectul ontologic).

1. ***Motivația cuvântului sau a frazeologismului*** este una din capacitățile ei în studierea acestei discipline lingvistice. Determinarea motivației, ca fiind o calitate structural-semantică a unității glotice, permite conștientizarea intercondiționării ei cu alte unități de limbă (UL). Sunt mai multe tipuri de motivație a unităților lexicale și polilexicale:

motivația lexicală – rezultatul exprimării prin cuvânt sau componentă a UPS al indicelui motivațional privind obiectul desemnat, de ex., PĂDUR-ar (păzitor de PĂDURE), MOR-ar (proprietar sau conducător al unei MORI), CIZM-ar (meseriaș care confecționează și repară încălțăminte), OSPĂT-ar (salariat care îi servește pe consumatori într-un local de consumație). În cazul UPS motivația structurală este redată, în special, de verbele semiauxiliare, pentru redarea diverselor tipuri de Aktionsart, ele jucând rolul unor instrumente gramaticale în scopul exprimării unor seme ale motivației structurale. Astfel, semul unei acțiuni, stări ieșite din limita obișnuitului sau permisului, poate fi inclus în semantica verbului semiauxiliar *a căsca* în *a căsca ochii* – „a privi cu interes, cu mirare, cu curiozitate naivă, a se holba, a se zgâi". *Cromolitografie pentru fete de pension; le iei la braţ*, *le porţi într-o seară cu lună*, *le susuri la ureche un madrigal şi*, *când* ***cască ochii*** *pe cer*, *sus*, *le deschizi bluza jos…* (Petrescu, 1984, p. 30);

motivația structurală - rezultatul exprimării indicelui de clasă al obiectului, desemnat cu ajutorul cuvântului, al morfemului, de ex., pădur-AR, mor-AR, cizm-AR, ospăt-AR, (apartenența la o profesie, o meserie). În cazul locuțiunilor verbale rolul indicelui motivației structurale îl joacă verbele semiauxiliare desemantizate, delexicalizate. De ex., *a da ordin* – „a porunci, a da dispoziție (cuiva)". *Pe coasta dinspre Dunăre* ***a dat ordin*** *boierul să se semene pe mari întinderi floarea-soarelui*. (Stancu, 1979, p. 404).

2. ***Forma internă*** a cuvântului (FIC) este modalitatea de realizare a motivației sale lexicale sau structurale. Componentele FIC pe „orizontală" sunt forma motivațională și sensul motivațional, iar pe „verticală" – componenta motivațională și componenta formativă.

BDD-A33101 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:10 UTC)

Forma motivațională și sensul motivațional al unității lexicale și polilexicale. Forma motivațională (FM) este segmentul (segmentele) formei sale acustice, care poate fi depistat în aspectul său motivațional, de ex., GURA-LEULUI, RĂR/IȘ. Sensul motivațional (SM) al cuvântului sau al UPS este semnificația (sau sinteza semnificațiilor) formei motivaționale, de ex., RĂR/IȘ. „loc în pădure unde copacii sunt rari". Există diferite corelații ale FM și ale formei acustice a cuvântului: relație de suprapunere PĂDUR/EȚ, relații de includere – A FACE (o) PLIMBARE. Sensul motivațional se distinge de alte tipuri de sensuri – gramatical, derivațional, lexical. Statutul SM își are un loc aparte în ierarhia sensului unității lexicale și polilexicale. Tipurile de corelație a sensului motivațional (SM) și a sensului lexical (SL) sunt următoarele: relație de suprapunere – URS/OAICĂ „femela ursului" (SM = SL); relație de includere – A DA CU VAR (SM: „a face alb", SL: „a acoperi (pereții, tavanul) cu var"); relații de întretăiere – *HRIBĂ DE PLOP sau PÂLNIOARĂ DE PLOP* (*SM*: „*ciupercă, burete ce crește* în special sub plopi", SL: „o specie de ciuperci comestibile, formează micorize pe rădăcinile arborilor"; *BURETE ȘERPESC sau PĂLĂRIA ȘARPELUI (SM: „ciupercă, burete ce se aseamănă cu pielea de șarpe datorită solzilor bruni ce o acoperă", SL:* „ciupercă comestibilă cu pălărie convexă, cu margini regulate, cu piciorul de formă cilindrică, albicioasă până la alb-cenușiu, acoperită cu solzi bruni-cenușii dispuși în șiruri longitudinale"); relații de inadvertenţă: PARATRĂSNET, cu variantele învechite FERIFULGER, FERITUN, MAGNET DE TRĂSNET, PARAFULGER, PARATUNET (SM: „ceea ce ferește de trăsnet, de fulger, de tunet", SL: „instalație de protecție a construcțiilor și a instalațiilor împotriva efectelor produse de loviturile directe de trăsnet; paratoner").

Componenta motivațională și componenta formantă a FIC. Componenta motivațională (CM) a formei interne a cuvântului este un segment al FIC care exprimă indicele motivațional al semnificatului, adică motivația lexicală a unității lexicale sau polilexicale, de ex., FERar. Componenta formantă (CF) a formei interne a cuvântului este un segment al FIC, care desemnează indicele de clasificare al semnificatului, adică motivația structurală a cuvântului sau UPS, de ex., ferAR. Astfel avem de a face cu natura dublă a FIC. În cazul unităților polilexicale stabile, componenta formantă este prezentată de verbele semiauxiliare, iar componenta motivațională este exprimată de vreun nume, de ex., *a fi obiceiul*/ *obiceaiul* (inv.), „a fi rânduit, a se obișnui". *…iar mărturisim că* ***iaste obiciaiu*** *în țara Moldovei* (Documente, 1593, p. 179); *…rămânându sărac și la mare lipsă și cu datorii multe*, *de pre cum* ***este obiceiul*** *domnilor mazâli* (Neculce, 1974, p. 85); *a fi de noroc* (înv., iron.) „a avea noroc, a-i merge". ***De noroc era*** *Ștefan vodă cu frati-său Iliaș*, *că bine nu să curația de dânsul*, *atunci și sosia* (Ureche, 1971, p. 77).

Tipurile FIC: a) vie (MUNTEAN/CĂ) și moartă (*șarpe*); b) variativă (LUMIN/ĂTOR, LUMINĂ/TOR) și nevariativă PĂDUR/IȘTE; c) lexicalizată (FLOAREA-SOARELUI) și nelexicalizată (denumirile populare ale unei specii

BDD-A33101 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:10 UTC)

de ciuperci *BURETE ȘERPESC sau PĂLĂRIA ȘARPELUI, aici este transparent sensul motivațional și nu cel lexical, deoarece c*uloarea pălăriei este acoperita cu solzi bruni, dispuși concentric, ca la șarpe; d) metaforică (ZGÂRÂIE-NOR) și nemetaforică (VÂNT/OAICĂ). Există diverse abordări ale FIC – onomaseologică, semasiologică, motivațională.

Avem de adăugat la cele menţionate următoarele: cu referire la cuvinte se poate vorbi de sens lexical şi sens motivaţional; în UPS, însă, discutăm de sens frazeologic, sens motivaţional şi sens lexical. De ex., în *a da ghes* ambele componente sunt demotivate, respectiv, avem doar sens frazeologic. În UPS, unde componentele sau unele componente şi-au păstrat semnificaţia, există sens lexical, sens motivaţional şi sens frazeologic, de ex., *a ţine un discurs*, unde *discurs* are sens lexical, *a ţine* – sens demotivat, iar în întregime putem vorbi de sens frazeologic, sens lexical şi sens motivaţional; *ud leoarcă* – componenta *ud* îşi păstrează sensul lexical şi pe cel motivaţional, *leoarcă* are sens demotivat, *in globo* putem vorbi de sens lexical, sens frazeologic şi sens motivaţional (Savin-Zgardan, 2019, p. 36).

3. ***Tipurile de motivație a unităților lexicale și polilexicale***. Motivologia cercetează varii tipuri ale motivaţiei cuvântului sau ale UPS: a) conform modalității de motivație – lingvistic (tipul motivației relative) și extralingvistic (tipul motivației absolute); b) prin mijloacele de motivație (tipul fonetic, de ex., MURMUR; cel morfologic, de ex., SĂT/IȘOR; cel motivat semantic, de ex., VULPE „despre o persoană vicleană”).

Tipurile de cuvinte sau UPS în relațiile lor motivaționale pot fi identificate ca fiind: motivate (A PREZENTA UN DISCURS, FLOARE DE COLȚ, PORTAVOCE), semimotivate (A ȚINE UN DISCURS, valid/OL), nemotivate (A BATE CÂMPII, CAL).

4. ***Relațiile motivaționale*** sunt un tip de relații sistemice în lexic. Tipurile motivației sunt următoarele: *motivația lexicală* sau relația motivației lexicale este un tip de relație motivațională, la a cărei actualizare se conștientizează motivația lexicală a cuvântului sau a UPS (*argint* – ARGINT/iu); *motivația structurală* sau relația motivației structurale este un tip de relații motivaționale, la a cărei actualizare se conștientizează motivația structurală a cuvântului sau a UPS (argint/IU, aur/IU). Motivologia studiază componentele perechilor și șirurilor legate motivațional (*motivate*), diversificările lor: cuvântul motivat se numește *motivem*, cuvântul motivant – *motivator*. Tipurile de motivatori sunt: *motivatori lexicali* (ML) și *motivatori structurali* (MS); *motivatori apropiați* și *motivatori distanțați*, *motivatori actuali* și *motivatori potențiali*.

5. ***Motivația în text și metatext.*** Actualizarea relațiilor motivaționale ale cuvintelor și ale UPS în vorbire se efectuează, ținându-se cont de condițiile de actualizare, „distanța” motivatelor în text și metatext, în acest caz vorbim de motivate în contact și motivate la distanță. Se abordează problema motivației și a polimotivației.

BDD-A33101 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:10 UTC)

6. ***Paradigma motivațională*** **(*PM*).** Sunt determinate tipurile PM: potențială și actuală; de ocurență înaltă și de ocurență joasă, policomponențială și monocomponențială, lexicală, structurală și structural-lexicală.

7. ***Motivația cuvintelor/ UPS ca fenomen lexical*.** Motivologia studiază noțiunea de „fenomen lexical". Este determinat locul fenomenului motivațional în șirul altor fenomene lexicale: sinonimia, antonimia, variantele cuvintelor și ale UPS, paronimele. Se studiază coraportul fenomenului motivației cu alte fenomene lexicale.

În vizorul cercetării se află motivația unităților glotice și sinonimia. Se efectuează clasificarea șirurilor sinonimice și a perechilor de sinonime, ținându-se cont de caracterul motivațional/ nonmotivațional al componentelor lor. Este importantă valența capacităților sinonimelor dintr-un șir în aspectul motivației lor. Se pune problema rolului FIC în diferențierea sensurilor lexicale ale sinonimelor. Este importantă problema motivației ca factor al apariției sinonimelor.

De asemenea, se cercetează motivația cuvintelor *versus* antonimia. Se efectuează clasificarea perechilor de antonime, ținându-se cont de motivația lor. Se cercetează problema influenței FIC asupra valenței antonimelor. Este studiată problema motivației ca factor al apariției antonimelor.

Motivația unităților glotice și variantele cuvintelor și ale UPS este un alt aspect în studiile consacrate motivologiei. Motivația poate fi un factor al apariției variantelor lexico-fonetice, lexico-morfologice și lexico-semantice. Variantele FIC pot fi urmare a polimotivației ei.

II. Rolul FIC și al unităților glotice legate între ele din punct de vedere motivațional în limbă și în vorbire (aspectul funcțional).

1. Funcţiile FIC sunt următoarele: comunicativă, de legătură, de structură, nominativă, reprezentativă, gnoseologică, explicită, diferențiată, reglatoare, formatoare de sistem, formatoare de tipologii, de metalimbaj, conotativă, expresivă, estetică. Este cercetată și funcția de exprimare a tropilor (procedeele de înviorare a FIC, tălmăcirea FIC, răstălmăcirea FIC, atribuirea formei interne pentru unitățile lexicale și polilexicale), precum și cea culturologică.

2. Funcţiile perechilor şi seriilor de cuvinte, legate motivaţional sunt următoarele:

a) în domeniul comunicativ al limbii: funcția informativă, formatoare de text, de clasificare, de exprimare a temei centrale, a titlului, apelativă, de diversificare a stilului, de metalimbaj; b) în domeniul expresiv-estetic al limbii: funcția mijloacelor în crearea imaginii artistice, a redării temei centrale, a gândului principal, funcția de fond a cuvintelor-cheie, a creării unui detaliu viu artistic (a unui tablou vizual sau auditiv), a efectului comic, a sarcasmului ca procedeu de exprimare a figurilor de stil (procedeele de utilizare a formațiunilor monostructurale, ale metaforizării, ale personificării, ale pleonasmului, ale

BDD-A33101 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:10 UTC)

oximoronului, ale învierii formei interne a cuvântului, ale motivației „inverse", ale unirii perechilor și șirurilor motivaționale, ale comparației, contrastului, anaforei, gradației, hiasmului, epiforei), ca mijloc de redare a eufoniei (aliterare, asonanță, disonanță, ritm, rima internă și externă), ca mijloc de creare a motivației individuale de autor – implicite și explicite.

Concluzie: în studiul de față ne-am propus să prezentăm succint componentele unei noi discipline lingvistice, motivologia, studiată sporadic sau deloc în lingvistica românească, precum și instrumentarul terminologic al ei, actualizat pentru limba română de autoare.

În articolele ulterioare ne propunem să continuăm prezentarea obiectului de studiu al motivologiei, precum și un dicționar explicativ al termenilor utilizați în disciplina lingvistică dată.

Referințe bibliografice:

SAVIN-ZGARDAN, Angela. *Motivația unităților polilexicale stabile în limba română*. Chișinău: Tipogr. „Dira AP", 2019.

Blinova, 2010 = БЛИНОВА, Ольга. *Мотивология и ее аспекты*. Изд. 3-е, исправленное и дополненное. Москва: Красанд, 2010.

Blinova, 1984 = БЛИНОВА, Ольга. *Явление мотивации слов*. (*Лексический аспект*). *Учебное пособие для филологических факультетов*. Томск: Изд-во ТГУ, 1984.

Surse literare:

Documente = *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*. Text stabilit şi indice de Gh. Chivu ş.a. Bucureşti: Academia R. S. R., 1979.

NECULCE, Ion. *O samă de cuvinte*. *Letopiseţul Ţării Moldovei*. Chişinău: Cartea Moldovenească, 1974.

PETRESCU, Cezar. *Întunecare*. Bucureşti: Cartea românească, 1984.

STANCU, Zaharia. *Desculț*. Bucureşti: Cartea românească, 1979.

URECHE, Grigore. *Letopiseţul Ţării Moldovei*. Chişinău: Cartea Moldovenească, 1971.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu" al MEC.

BDD-A33101 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:10 UTC)